

Diana Pungeršič

Rok Vilčnik: Človek s pogledom.

Maribor: Litera (Zbirka Piramida), 2016.

Človek s pogledom je filigransko prozno delo. Zgodba teče kot dobro napoljena veriga po nabrušenih zobnikih, in ko se že pojavi slutnja, da bo “zaškripalo”, je tu že novi zgodbeni utor, novi zob, ki povleče dogajanje naprej. Dobesedno vsakemu stavku je moč najti njegovo razširitev nekje v nadaljevanju, vsakemu prizoru osmiselitev v kontekstu celote, vsaki misli podkrepitev v dejanju. Kar se pokaže ob vnovičnem branju, ki ga roman zaradi nazobčanosti kolesja, pa tudi zaradi sklepnega poglavja, ki celotno dotedanje dogajanje postavi pod vprašaj in prekucne na glavo, skoraj nujno terjaja. Zdi se, da je Rok Vilčnik z romanom ustvaril nekakšen *perpetuum mobile*, ki bralca zaradi svoje nedoločljivosti, preizpraševanja in izmuzljivosti vseskozi vrača v raziskovanje, kaj se je sploh pripetilo. Tako roman kljub natančno izpeljanim zgodbenim enačbam, kljub poantiranosti ostaja enigmatičen, interpretativno razplasten, kakor Escherjeve grafike. S čimer uteleša svojo osrednjo tematiko – izmuzljivost resnice, resničnosti, nedoločljivost časa, prostora in raziskovanje posledic takšne (domnevne) fluidne stvarnosti za posameznika oziroma družbo.

Po vpeljavi fantastičnih prvin in sploh zasukanem koncu tako veliko bolj spominja na pripovedne strategije, ki jih denimo srečujemo v kratki zgodbi, kjer je končni zasuk ena ključnih pripovednih tehnik in kjer pogosto beremo o prehajanju več vzporednih realnosti in njihovem zgodbeno

ključnem sovplivanju. Človek s pogledom je roman, ki se te tematike loti docela shematično, plastično, domala naivno. Ne na način spontanega sožitja več stvarnosti, kakršno poznamo iz magičnega realizma ali iz naše tradicije pokrajinske fantastike z Žabotom, Tomšičem in Lainščkom na čelu ali kot omenjeno iz najrazličnejših "psiholoških" pisav, temveč z zgodbo o hipnotizerju, ki se poklicno ukvarja s spreminjanjem zavesti in posledično posameznikove realnosti. Pri tem se avtor sicer res nasloni na alkimistično izročilo, vezano na konkretni topos, Maribor. Hipnotizer Valjhun Nero, ki se lepega dne pojavi v malem mestu, daje vtis navadnega čarovniškega nastopača, ki s svojimi hipnotizerskimi točkami pošteno nakrohota občinstvo (in bralca), a kmalu ga spoznamo tudi kot človeka s tragično osebno zgodovino in posledično neustavljivo željo po dognanju esence večnega življenja, večne razsvetljenosti ali, če hočete, zamaknjenosti. Alkimistična linija romana tako mestoma prerašča v detektivsko intrigo, ki pomika zgodbeni ustroj, predvsem pa postane osnova premišljevanj o bistvu življenja, o dobrem in zlu, o človekovi svobodni volji, naravi resnice, resničnosti, človekovem pravem jazu, identiteti, zavednem in nezavednem, kreacionistični moči uma... Vprašanja na to tematiko so v romanu pogosto kar izrecna, v slogu: "Če bi nekomu v hipnotičnem transu ukazali, naj bo množični morilec, ali bi bil v resnici zmožen ubijati?" Zgodba o hipnotizerju tako postopoma prerase okvire zabavljaških, burkaških cirkuških predstav in se zlagoma odmotava v srhljivo občo prisposodobno množične hipnoze, ki jo živimo tukaj in zdaj.

Končno potopitev mesta v temo s samcato dobesedno svetlo izjemo, ki neustavljivo privlači ljudi od blizu in daleč, pripoved dokončno dvigne na raven alegorije – sila nazorne kritike sodobne zaslepljene potrošniške družbe. In pomisel na Orwella ali Saramaga ali Bulgakova je na mestu... Sicer pa tematika tovrstne hipnoze v slovenski prozi ni nova, z njo smo se morda prvič na širokem planu srečali v *Alamutu* Vladimirja Bartola, v katerem pa so relacije manipulator vis-a-vis manipuliranec veliko bolj presevne. Skladno s stopnjevano shizofrenostjo sodobne družbe *Človek s pogledom* pač ne daje tako enoznačnega odgovora. Pravzaprav je v njem večkratno preizprašana sleherna resničnost, tudi domnevno prava, tudi osebna. Na idejni ravni torej roman kar buhti od spraševanj, na trenutke se celo zdi, da ambicija zastavitve resnično tehtnega književnega dela kar pretirano opozarja nase. Morda pa takemu vtisu botruje le očitno demiurška moč pripovedovalca, stvarnika zgodbe, ki je vsa podrejena cilju – omogočiti uvid.

Predstava o večni temoti s svetlo izjemo, na katero se kot večše lepijo sleherniki, je slikovita prisposodba današnjika, tj. apokalipse, v kateri

živimo, pri čemer svetlo izjemo, kako drugače, simbolizira nakupovalno središče, ki ne ponuja le gmotno pogojenih užitkov, temveč teši tudi naše "duhovne" potrebe. Cena takšnega ugodja je jasna – amnezija, pozaba, večna pragmatična priklenjenost na tukaj in zdaj. Od tod do izgube ali nezmožnosti izgradnje lastne identitete ni daleč, do izgube nadzora nad lastnim življenjem tudi ne ... A življenje v zaslepljenem svetu pravzaprav že ni več žarišče te proze, pač pa avtorjevega, z Grumovo nagrado ovenčanega dramskega besedila *Ljudski demokratični cirkus Sakešvili* (2016), ki ga bodo v tej gledališki sezoni uprizorili v ljubljanski Drami. Roman z dramskim besedilom močno korespondira in ga lahko umemo hkrati kot apokalipso in genezo, predzgodbo k dotični drami, v kateri je v žarišču raziskovanje eksistenc v totalitarni državi, kjer je temota naravno stanje.

Romanu se pozna piščeva ustvarjalna kilometrina. Rok Vilčnik se kot eden najvidnejših dramatikov in trikratni Grumov nagrajenec ne izneveri kot odličen pisec dialogov, ki jih je v romanu na pretek. Tudi obilni esejistično-filozofski pasusi o parapojavih, hipnozi in alkimističnih dognanjih so spisani dialoško, redno pa jih prekinja akcija, živ(ahn)o in slikovito dogajanje, ki sicer idejno gosto pripoved ves čas rahlja, sprošča. Dramatikova roka je vidna tudi v dinamičnih, slikovitih in tudi humornih prizorih: poleg letečega cigana, ki postane spremljevalni motiv skozi vso pripoved, so nadvse simpatični prizori s pijano klošarko ... Liki so pri tako zastavljenem romanu nujno karikirani, natančneje, tipizirani, čeprav je pri nekaterih zaznavna težnja po večplastnosti, utemeljenosti s specifično predzgodovino, odnosi. Med njimi najdemo tako eksote kot povprečneže, tu so naslovni človek s pogledom pa naivni bebec, poosebitev neumnosti tega sveta, inšpektor, zastopnik racionalnega naziranja na svet, telovadni učitelj in hišnik kot preprosteža, Anita kot izbranka, izstopajoči posameznik in nosilec dobrega, tujec kot utelešenje zla in cigani kot po eni strani stereotipni zmikavti, po drugi pa prvinska bitja, poslednje čiste duše, še sposobne prepoznati zlo samo po sebi. Skratka vsakemu liku je v romanu dodeljena strogo določena vloga, mesto, kot pri šahu ... Šahovnica je Maribor, natančneje četrt Studenci, svet v malem, prispodoba zahodnega globaliziranega, potrošniškega sveta nasploh. Hkrati pa roman izkazuje težnjo, da bi Studentem z družbeno-zgodovinskim orisom in z delnim naslonom zgodbe na lik vaškega posebneža namenil tudi nekakšen literarni poklon.

Rok Vilčnik je spisal kompleksno delo s trdno zgradbo in premišljeno izpeljavo. Roman kljub shematičnosti obdelave snovi ponuja večplastno branje in se ga je vredno lotiti večkrat, in to ne le zavoljo vzgiba po razčiščevanju z zgodbenim zapletom in razpletom. Hkrati avtorjeva pisava

prinaša osvežitev v kontekstu sodobnih proznih del – premore neko posebno sproščenost, “žanrsko” lahkotnost, s katero sodobni čas misli karikirano, (črno)humorno, severnjaško bizarno. Nemara prav zato med bralcem in svojo materijo vzpostavlja distanco, ki nenehno opozarja na skonstruirano zgodbeno fikcijo.